Η διεθνής εμπειρία αλλά και η οικονομική θεωρία, μας βεβαιώνουν πως παρά τη σπανιότητα αυτών των φαινομένων είναι διαθέσιμο ένα εργαλείο με τη χρήση του οποίου μπορεί να αντιμετωπιστεί η κατάσταση. Το εργαλείο αυτό είναι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες. Όταν μια ανοικτή οικονομία κατατρύχεται από τέτοιου είδους ασύμμετρες διαταραχές, η κυβέρνηση της χώρας μπορεί να χρησιμοποιήσει την ονομαστική αξία του νομίσματος της για να πυροδοτήσει ένα μηχανισμό που μπορεί να σπάσει τον φαύλο κύκλο της υπανάπτυξης. Να υποτιμήσει ή ανατιμήσει το νόμισμα της επηρεάζοντας θετικά τις σχέσεις επιπέδου τιμών, ισοζυγίου πληρωμών και εισοδήματος. Η ελληνική κυβέρνηση όμως **δεν διαθέτει αυτό το δικαίωμα**
. Η ένταξη της Ελλάδας στην ενιαία νομισματική ευρωπαϊκή περιοχή, το ακύρωσε. Τι απομένει επομένως; Η παράδοση άνευ όρων; Όχι βέβαια. Απομένει ένα ακόμα εργαλείο οικονομικής πολιτικής, όπως υποδεικνύεται, το οποίο καλείται
πραγματική
εσωτερική ισοτιμία
. Το ελληνικό ευρώ θα πρέπει να υποτιμηθεί σε σχέση με τα ανταγωνιστικά, μέσω μιας σταδιακής προσέγγισης κατώτερου επίπεδου τιμών, (διολίσθηση), ή μιας ακαριαίας εφ' άπαξ διαδικασίας, (υποτίμηση). Και οι δύο διαδικασίες ωθούν την οικονομία να εισέλθει σε περίοδο ύφεσης βραχυχρόνια κατά την οποία τόσο οι αγορές όσο και οι αποδόσεις θα αυξήσουν τις διακυμάνσεις τους. Μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων και εργαζομένων θα βρεθούν εκτός αγοράς αυξάνοντας το αποθεματικό «κεφάλαιο» της οικονομίας. Καθώς το αργούν κεφάλαιο και η εργασία θα αυξάνονται θα πέφτουν και οι τιμές τους. Στη δεύτερη φάση οι πολλές αυτές ευκαιρίες θα αξιοποιηθούν από τις επιχειρήσεις που κατάφεραν να κρατηθούν στην αγορά αλλά και από αυτές που ισχυροποιήθηκαν και θα οδηγήσουν την οικονομία στην αφετηρία της ανάκαμψης. Αυτός είναι ένας τρόπος, ένα κλασικό υπόδειγμα, που αντιμετωπίζει τις μορφές παραδοσιακής κρίσης. Είναι όμως κατάλληλος και για την αντιμετώπιση της ελληνικής περίπτωσης; Η απάντηση είναι πως μάλλον δεν είναι γιατί η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει κυκλική κρίση μακροοικονομικών διαταραχών αλλά κρίση παραγωγικής διάρθρωσης. Αυτό σημαίνει πως και αν ακόμα επανέλθει η μακροοικονομική ισορροπία και οι δείκτες της οικονομίας είναι καλύτεροι και από αυτούς της προ κρίσης περιόδου, δεν θα έχουμε επιτύχει τίποτα περισσότερο από μια αναβολή εμφάνισης νέας κρίσης. Και τούτο γιατί αν οι παραγωγικές διαρθρώσεις της οικονομίας μείνουν αμετάβλητες τότε ο οποιοσδήποτε έλεγχος των υπερβολικών εκτροπών τους απλώς θα είναι πρόσκαιρος.

Οι διαρθρωτικές διαταραχές ή ανωμαλίες δεν είναι δυστυχώς μόνο οικονομικές. Αν ήταν τέτοιες θα ήταν σχετικά εύκολο να αντιμετωπιστούν με τη χρήση των παρά πάνω οικονομικών πολιτικών. Είναι και διαταραχές πολιτικού, θεσμικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Οι αγορές είναι υποτελείς των κρατικών παρεμβατικών ρυθμίσεων και το κράτος όντας εξαρτώμενο από τις σκοπιμότητες της αναπαραγωγής του υπονομεύει και την ελευθερία των αγορών και την απόδοση της κοινωνίας των πολιτών. Κατάφερε με τον τρόπο αυτό να αυτονομηθεί από τη κοινωνική διαστρωμάτωση, αποτελώντας το ίδιο ιδιαίτερη και ιδιόμορφη κοινωνική σφαίρα. Και επειδή το ίδιο δεν παράγει προσόδους, μέσα από ένα ξεχωριστό θεσμικό δίκτυο, απορροφά συνεχώς οικονομικές αξίες που παράγονται από τη κοινωνική διάταξη. Αυτή η **οικονομική απολυταρχικότητα του κράτους** δεν είναι ασφαλώς σημερινό φαινόμενο αλλά ανάγεται στο πολύ μακρινό παρελθόν.

Η οικονομική απολυταρχία του κράτους εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως. Με τον ορισμό των περιθωρίων κέρδους πολλών κατηγοριών επαγγελμάτων όχι από τις δυνάμεις της αγοράς, αλλά από το ίδιο. Όπως οι βυζαντινές και οθωμανικές συντεχνίες. Οι δημόσιες επιχειρήσεις δεν εργάζονται με κριτήρια κοινωνικής ωφέλειας και κοινωνικού κόστους αλλά με κριτήρια διατήρησης και αυτοαναπαραγωγής.
Η δημόσια απασχόληση που επεκτείνει συνεχώς δεν υπονοείται ως μέριμνα για την εξασφάλιση εργασίας των πολιτών αλλά ως ενίσχυση του γραφειοκρατικού στρώματος και της διαπραγματευτικής του θέσης έναντι των άλλων κοινωνικών ομάδων, στρωμάτων και τάξεων.

Με τον τρόπο αυτό το κράτος παγιδεύει παραγωγικούς και ανθρώπινους πόρους η απελευθέρωση των οποίων είναι βέβαιο πως θα πολλαπλασίαζε το δυνητικό αναπτυξιακό δυναμικό της χώρας.

Το συμπέρασμα όλων αυτών είναι πως η ανάπτυξη που αιτούμεθα, συνδέεται άμεσα και πρώτα από όλα, με την εκδημοκρατικοποίηση της οικονομικής απολυταρχικότητας του κράτους. Αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί αλλιώς παρά μόνο με τη μείωση του μεγέθους του και τον ανακαθορισμό του ρόλου του.

Ασφαλώς δεν εννοώ ούτε την αποδόμηση του ούτε την απορρύθμιση του. Δηλαδή την

εκμηδένιση του. Εννοώ τον επανασχεδιασμό του ρόλου του ο οποίος οφείλει να συνίσταται στη χάραξη ορθολογικών πλαισίων εντός των οποίων οι ορθολογικοί κοινωνικοί εταίροι θα ανευρίσκουν τα βέλτιστα σημεία ισορροπίας των σχέσεων τους.

Για την Ελλάδα αυτό είναι το θεμελιώδες νόημα της ανάπτυξης της κοινωνίας, των ατόμων και οικονομίας.

Στο πλαίσιο των διαρθρωτικών αλλαγών, δηλαδή της ελαχιστοποίησης του αναχρονισμού, δεσπόζουσα σημασία κατέχει επίσης η πολιτική της περιφερειακής ανάπτυξης, της τοπικής εξειδίκευσης και της αποκέντρωσης. Ένα χρόνιο αίτημα που κινδυνεύει να χάσει κάθε ικμάδα νοήματος. Το φορτίο που φέρουν όμως αυτές οι έννοιες είναι η οικονομική σύνδεση των περιφερειών μεταξύ τους και όχι μόνο με το κέντρο και η ανάπτυξη του διαπεριφερειακού εσωτερικού και ευρωπαϊκού εμπορίου. Υπάρχουν τεράστιες ποσότητες αναξιοποίητων ανθρώπινων και φυσικών πόρων, δυνατοτήτων και ευκαιριών, που έχουν παραμεληθεί ή υποτιμηθεί από ένα δύσμορφο μοντέλο που τρομοκρατεί με το τεράστιο κεφάλι του και το ατροφικό σώμα.

Ας υποθέσουμε πως η παρά πάνω πολιτική προσέγγιση της οικονομικής κρίσης είναι λαθεμένη. Και ας υποθέσουμε ακόμα ότι η οικονομική κρίση θα πρέπει να διευθετηθεί μόνο με μακροοικονομικά εργαλεία. Τι θα συμβεί σ' αυτή τη περίπτωση;

Οι περικοπές των αμοιβών και των κρατικών δαπανών μειώνουν την συνολική ζήτηση και αυτή το γενικό επίπεδο τιμών. Η μείωση των τιμών θα επέλθει σε δεύτερη φάση αφού βραχυχρόνια αυτές εμφανίζουν ακαμψία. Η μείωση του χρήματος που θα κυκλοφορεί στην

αγορά θα συρρικνώσει την οικονομία κάτι που σημαίνει πως θα μειωθούν οι εισαγωγές και άρα το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών θα είναι μικρότερο. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα θα μειωθούν λόγω της συσταλτικής πολιτικής που ακολουθείται και αυτό θα προκαλέσει μείωση της απασχόλησης και του εθνικού εισοδήματος. Οι ιδιωτικές και ξένες επενδύσεις που ενδεχομένως να προκληθούν, αν δεν υπάρξουν διαρθρωτικές αλλαγές, θα κατευθυνθούν στους παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας με χαμηλή διεθνή εμπορευσιμότητα. Το χαμηλό επίπεδο τιμών θα προκαλέσει βελτιώσεις στις εξαγωγές γεγονός που θα επιφέρει άνοδο του εισοδήματος. Η αυξημένη ποσότητα χρήματος στην αγορά θα μειώσει το πραγματικό επιτόκιο κάνοντας φθηνότερες τις πιστώσεις. Το αυξημένο εισόδημα θα προκαλέσει και πάλι αύξηση της κατανάλωσης και οι αγορές βλέποντας μικρότερα επίπεδα εσωτερικών και εξωτερικών ελλειμμάτων θα αρχίσουν εκ νέου να αγοράζουν κρατικά ομόλογα. Με ανέπαφες τις διαρθρώσεις της παραγωγής και του κράτους, με ανοικτά τα κανάλια της ζήτησης και με χαμηλής έντασης κεφαλαιακής διάρθρωσης επιχειρήσεων, θα ανθίσουν ξανά δραστηριότητες διαμεσολάβησης, εκπροσώπησης και υπερπροσφοράς οριακών λιανεμπορικών επιχειρήσεων, που νομοτελειακά θα οδηγήσουν σε νέα υπερχρέωση και σε νέα κρίση μετά από μικρό χρονικό διάστημα. Μόνο που αυτή τη φορά θα είναι μη αντιμετωπίσημη γιατί προφανώς δεν θα υπάρξει η ευρωπαϊκή προθυμία διάσωσης.

Το πρόβλημα δεν λύνεται έτσι, παραδοσιακά και συμβατικά. Δεν λύνεται ενισχύοντας τεχνητά την αγορά με ενέσεις χρήματος, επιδοτήσεις, αποσύρσεις και απαλλαγές. Αυτό δεν ονομάζεται ανάπτυξη. Και αν για την Αμερική του Ομπάμα, αυτό έχει κάποια αποτελέσματα, είναι γιατί εκεί οι παραγωγικές δομές, οι κρατικές αρθρώσεις και οι δεξιότητες των ανθρωπίνων πόρων είναι εντελώς διαφορετικές από ό,τι υπάρχει στην Ελλάδα.

Εδώ απαιτείται επειγόντως πολιτική παραγωγικής αναβάθμισης σε τομείς με υψηλή προστιθέμενη αξία και εξωστρεφή προσανατολισμό.

Δεν κάνει λάθος η κυβέρνηση όταν προσπαθεί να μειώσει τα εσωτερικά και εξωτερικά ελλείμματα στα όρια αποδοχής των διεθνών αγορών. Αλλά αυτό είναι μόνο το ένα σκέλος της λύσης. Ταυτόχρονα θα πρέπει να σχεδιάσει ένα νέο σύστημα **παραγωγικής και κρατικής αναδιάρθρωσης**
που θα παίρνει ως βάση
την ανάπτυξη
των περιφερειώ ν

,
τον τοπικό εντοπισμό αναπτυξιακού δυναμικού
και την
βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώ πινου δυναμικού
. Αλλά όλα τα παρά πάνω στερούνται νοήματος αν δεν υπογραμμισθεί διπλά και τριπλά πως το εγχείρημα για την καταπολέμηση του αναχρονισμού και της πρόταξης του αιτήματος για κοινωνική αναδιάρθρωση δεν μπορεί να υλοποιηθεί μόνο από τη δράση της κυβέρνησης. Αφορά στους κοινωνικούς εταίρους, εργοδότες και εργαζόμενους, τα επαγγελματικά επιμελητήρια, την επιστημονική κοινότητα, τις μικρές εξουσίες των τοπικών κοινωνιών και τους πολίτες με ορθολογικό ρεαλισμό. Δηλαδή θεωρητικά όλους. Αυτό σημαίνει πως η παλίρροια που θα επέλθει, αν επιτύχει το εγχείρημα, θα ανυψώσει όλες τις βάρκες, μικρές και μεγάλες, σταθερά και μόνιμα.

Κουρματζής Αθανάσιος

Οικονομολόγος / Στατιστικός/ Μελετητής

CEO, Κέντρο Μελετών των οικονομικών κρίσεων και της διεθνούς ασφάλειας.

Τελευταίο του βιβλίο: «Η γεωπολιτική των πετρελαίων, η Διεθνής οικονομία και οι κρίσεις».